

115. «Al nostre autor, *embardissat* amb els seus gerundis, li costa una mica de pendre l'arrencada i de fer saltar en el caos del seu estil la nota vivent, en frase cenyida», Alex. Galí, en Maldà, *Coll. de la B. Vi.*, p. 101.

BARDAIX, 'sodomita passiu', mot d'origen persa, que si bé arribà a Occident per conducte d'una forma aràbiga o turca, en definitiva prové d'una paraula pelví *wardag* 'captiu' 'esclau'. □ I.^a doc.: 1683, *DAG.*; els diccs. no el registren fins a *Belv.* (que el dona com a antiquat, però almenys literàriament s'ha usat força encara fins al S. xx.

En la resta del romànic, el fr. *bardache* no té vell arrelament (pres de l'it., en el S. xvi). L'it. *bardassa*, *bardascia* m., està força estès en els dialectes i hi pren el sentit general de 'minyó, xicot': lomb., piem. *bardassa*, marchigiano *bardásce*, Servigliano *bardaššu*, Cilento *bardášo*; el sard *bardascia* és 'nen' però amb sentit despectiu. Per a les fonts, veg. *DCEC* I, 402.

Popularment a Cat. s'arrela a l'Alt Empordà especialment el femení on *bardaixa* és molt viu com a terme injuriós dirigit a una dona grossera i a qui vagament imputen mals costums: s'usa especialment com a insult que hom llança a algú (o fins a un animal): «Llues, llues! On heu anat, *bardaixes*» (adreçant-se a les oques, que no apareixen), P. Coromines, *A Recés dels Tamarius*, p. 187, «les gallines --- piquen els grans --- les oques *bardaixes* si gosessin prou s'acostarien enllepolides», *Gràcies de l'Empordà*, 2.^a ed., p. 74; cèdula d'ell de Torroella de Fluvià, 1898.

Hí ha relació segura amb l'àr. *bardağ* 'esclau' (Golius) però aquest és un mot no acceptat en la majoria dels diccs. aràbics (Dozy, Belot, Tedjini, *RMa.*, Beaussier, Lerch., Steiger, *PAlc.*, etc.); persa *bardab* 'captiu, esclau', però ni s'havia aclarit bé en quina de les dues llengües és verament antic,¹ ni posat en clar si en romànic ve de l'àr. oriental o bé del turc; els testimonis del cast. *bardaje*² assenyalen cap a Turquia o Itàlia com a lloc de procedència, i Covarrubias assegura que vingué d'Itàlia, cf. Friederici, *Am. Wb.*, 81. Així m'expressava en el *DCEC*. Ara puc acabar d'aclarir aquesta qüestió, que havia restat fins ací irresolta en totes les obres d'etimologia romànica, i fins en tota la literatura lingüística, almenys la ben coneguda en els cercles erudits d'Occident. Realment el mot és indubtablement irani, i sigui el turc o alguna variant de la llengua aràbiga en feren *bardağ* 'esclau' (segurament en una pronúncia *bardaž*, que és normal en força parlars aràbics, com a equivalent del *ğim* de l'àrab clàssic). No puc acabar de precisar, doncs, pels mitjans de la lingüística, si es tracta d'una evolució fonètica turca o aràbiga dialectal —de tota manera acomplerta ja en país islàmic— ni si l'evolució semàntica des de 'captiu' a 'sodomita pacient' és obra de pederastes turcs o àrabs que farien víctima de les seves sevícies els joves captius asiàtics. De tota manera, quant a l'origen últim ja no hi pot haver dubte, car en irani podem remuntar no sols fins a l'irani mitjà sinó fins a l'avèstic i àdhuc l'indo-irani o l'indoeuro-

peu comuns.

L'arrel és la de l'avèstic *varata* 'pres, presoner' (Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, 1368), probablement **valata*- en irani comú, des del qual degué formar-se un derivat **valātaka*- en un dels dialectes de l'irani antic. El cas és que d'un derivat així surten les diverses formes del mot en els parlars pelvís, segons les indicacions del tractat del gran mestre iranista Henrik Samuel Nyberg (*Glossary*, part II, de *A Manual of Pahlavi*, Wiesbaden, 1974, p. 204, indicacions fonètiques p. 276, § 3, etc.) i de l'excellent *Concise Pahlavi Dictionary* de D. N. Mac Kenzie (Oxford Univ. Press, 1971, pp. 87 i 106): en el pelví bàsic el mot apareix en la forma *wardag* «captiu, pres»,³ i aquest en persa primerenc (modern) apareix ja com a *barda* (Bartholomae, McKenzie) 'captiu' (que és el que suposo que vol representar la grafia *bardab* usada per Devic, Nyberg i altres orientalistes occidentals); al costat de *wardag* hi ha l'abstracte *wardagih* 'captivitat', i en el dialecte pelví arcaic estudiat en el glosari de Nyberg el mot té encara la forma no sonoritzada *vartak* «captive», que en el dialecte dels Psalms cristians s'escriu *wldky* (no vocalitzat), i en persa pàrtic mitjà *urđg*, que si no m'enganyo és el mateix que el persa maniqueu (així McKenzie). Com que l'àrab cap al S. ix canvià tota g semítica en ġ, sembla clar que els àrabs sentint un *bardag* als perses coetanis, que ja parlaven formes intermèdies entre el pelví dels arsàcides i el persa «modern» (primerenc) dels temps de Firdausí, aprengueren el mot en aquesta forma, l'arabitzaren en *bardağ* (o ells o bé els turcs, dilema que deixo en suspens).

Ara bé el que puc afirmar és que del caràcter indoeuropeu del mot no cal dubtar-ne. No em consta bé si fou ja indo-irani, car la forma més coneguda en sànscrit per a captiu és *vandikatabh* (Monier Williams) masculí i *vandih* femení. És possible que hi hagi almenys contacte (si no veritable germanor etimològica) entre els dos mots, però més aviat sembla que de tota manera tenim ací dues arrels diferents, car hi ha *bandag* «servant» en el pelví pàrtic i en el dialecte despullat per McKenzie, *bandak* «servant, slave» en el pelví arcaic de Nyberg (de clara etimologia indoeuropea, germ. *bend*- 'llogar', pelví antic *band* «tie, band, fetters», Ny.).

Possiblement la paraula sànscrita citada resulti d'un encreuament d'aquesta paraula per a 'servent' amb un equivalent índic de l'irani *verataka*- (he de deixar-ho a judici dels especialistes). En tot cas em sembla clar que l'avèstic *varata*- és simplement un participi passiu indoeuropeu de la mateixa arrel que *wel-* que ha donat el gr. *ἀλλοκομαι* 'jo agafo' i el ll. *vellere* 'arrencar' (amb la idea d'arrabassar' > 'agafar'), arrel per a la qual veg. Pok., *IEW*, 1144.5; val a dir que Pok. no posa en aquest article el mot irani, però la proposta de Bartholomae en aquest sentit apareix perfectament defensable i fundada. És possible, de tota manera, que en la creació del mot per a 'sodomita pacient' intervingués alguna suma o homonímia amb altres arrels indoeuropees. Car d'una banda tro-